

महाराष्ट्र शासन
आदिवासी विकास विभाग
शासन निर्णय क्रमांक: विकेस२०२१/प्र.क्र.५९/का-१९
मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२
तारीख: ०१/१०/२०२१

संदर्भ-

१. जनजाती कार्य मंत्रालय, नवी दिल्ली यांचे पत्र क्रमांक : ११०१५/३(१३)/२०१४-SG-II दि. ०९/०२/२०१५ (२ पत्रे)
२. शासन निर्णय क्र. विकेस -२०१४ /प्र.क्र.७८ /का -१९, दि. १७/०३/२०१५ व दि. २८/०३/२०१५
३. शासन निर्णय क्र. केंद्रीय -२०१९ /प्र.क्र.९६ /का -१९, दि. १८/०९/२०१९

प्रस्तावना-

केंद्र शासनाकडून दरवर्षी विशेष केंद्रीय सहाय्य, भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २७५(१) व आदिम जमाती विकास कार्यक्रम या योजनाअंतर्गत राज्य शासनास अनुदान प्रदान होत असते. या योजनाअंतर्गत प्राप्त होणा-या अनुदानासाठीच्या प्रस्तावांची राज्य सरकारमार्फत सविस्तर छाननी करून निवडक प्रस्ताव केंद्र शासनाच्या जनजाती कार्य मंत्रालयाकडे सादर करणेत येतात. राज्यातील आदिवासी कुटुंबांना मत्स्य व्यवसायाबद्दल प्रशिक्षण, मार्गदर्शन व व्यवसायासाठी लागणारे साहित्य पुरवून त्यांना उत्पन्नाचे साधन उपलब्ध करून त्यांचे जीवनमान उंचावता येईल, तसेच आदिवासी कुटुंबांना मत्स्य व्यवसाय करण्यास अर्थसहाय्य करून त्यांच्या उपजीविकेत वृद्धी होण्यास हातभार लागेल या उद्देशातून आदिवासी विकास विभागाने “Cage Fishery” ही योजना केंद्र शासनाच्या जनजाती कार्य मंत्रालयाकडे प्रस्तावित केली.

२. जनजाती कार्य मंत्रालयाने दिनांक ०४/०९/२०१४ रोजी आयोजित केलेल्या Project Appraisal Committee च्या बैठकीमध्ये “Cage Fishery” ही रुपये १०००.०० लक्ष किंमतीची योजना सन २०१४-१५ करिता विशेष केंद्रीय सहाय्य योजने अंतर्गत राबविण्यास मंजूरी दिली आहे. त्यानुषंगाने केंद्र सरकारने उपलब्ध करून दिलेला निधी संदर्भ क्र. २ येथील शासननिर्णयान्वये आयुक्त, आदिवासी विकास, नाशिक यांना वर्ग करणेत आलेला आहे.

३. संदर्भ क्र. ३ येथील शासन निर्णयान्वये सदर योजनेंतर्गत मत्स्य व्यवसाय प्रशिक्षणाद्वारे स्वयंरोजगार व उपजीविकेचे साधन उपलब्ध करून देणे या रु. ६६ लक्ष किंमतीच्या कार्यक्रमास मान्यता देण्यात आली असून आता, “Cage Fisheries” योजनेमधील उर्वरित रु. ९३४.०० लक्ष निधीतून “मत्स्यव्यवसायास प्रोत्साहन देऊन त्याद्वारे आदिवासी समाजाचे जीवनमान उंचावणे” हा कार्यक्रम २ वर्षांच्या कालावधीकरिता राबविण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय-

आदिवासी कुटुंबाच्या उपजीविकेत वृद्धी करून त्यांचे जीवनमान उंचावणे ह्या उद्देशाने मत्स्य व्यवसायाबद्दल प्रशिक्षण, मार्गदर्शन व व्यवसायासाठी लागणारे साहित्य पुरवून त्यांना उत्पन्नाचे साधन देणे व मत्स्य व्यवसाय करणेस अर्थसहाय्य करणे ह्या उद्देशाने विशेष केंद्रीय सहाय्य योजने अंतर्गत सन २०१४-

१५ मधील मंजूर "Cage Fisheries" योजनेमधील उर्वरित रु.९३४.०० लक्ष निधीतुन "मत्स्यव्यवसायास प्रोत्साहन देऊन त्याद्वारे आदिवासी समाजाचे जीवनमान उंचावणे" ह्या कार्यक्रमाच्या अंमलबजावणी करिताच्या मार्गदर्शक सूचनांना सोबत जोडलेल्या परिशिष्ट क्रमांक १ नुसार मंजूरी प्रदान करण्यात येत आहे.

२. सदर योजनेच्या मार्गदर्शक सूचनांनुसार वितरीत तरतूदीच्या मर्यादेत योजना राबविण्याबाबत व्यवस्थापकीय संचालक, शबरी आदिवासी व वित्त विकास महामंडळ, नाशिक यांनी त्वरीत कार्यवाही करावी व त्याचे उपयोगिता प्रमाणपत्र आर्थिक व भौतिक अहवालासह शासनास सादर करण्याची दक्षता घ्यावी.

३. हा शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०२११००११३२८१३८९२४ असा आहे. हा आदेश डिजिटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करुन काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(प्रकाश वि. वाजे)

कार्यासन अधिकारी, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

१. मा.मंत्री आदिवासी विकास, महाराष्ट्र राज्य, यांचे खाजगी सचिव ,मंत्रालय,मुंबई
२. मा.राज्यमंत्री आदिवासी विकास, महाराष्ट्र राज्य, यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई
३. सचिव,आदिवासी विकास,मंत्रालय,मुंबई
४. सचिव(पदुम), कृषि व पदुम विभाग, मंत्रालय, मुंबई
५. आयुक्त,आदिवासी विकास,महाराष्ट्र राज्य,नाशिक.
६. व्यवस्थापकीय संचालक, शबरी आदिवासी व वित्त विकास महामंडळ, नाशिक
७. आयुक्त, आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था, पुणे
८. आयुक्त, मत्स्यव्यवसाय, तारापोरवाला मत्स्यालय, मुंबई
९. उपसचिव, आदिवासी विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- १०.अपर आयुक्त, आदिवासी विकास नाशिक/ठाणे/ अमरावती/ नागपूर .
- ११.सर्व,प्रकल्प अधिकारी एकात्मिक आदिवासी विकास
- १२.निवड नस्ती (का.१९) आदिवासी विकास विभाग,मंत्रालय,मुंबई.

विशेष केंद्रीय सहाय्य योजने अंतर्गत मंजूर योजना
परिशिष्ट १

१	योजनेचे नाव	मत्स्य व्यवसायास प्रोत्साहन देऊन त्याद्वारे आदिवासी समाजाचे जीवनमान उंचावणे .
२	प्रस्तावित लाभक्षेत्र	संपूर्ण महाराष्ट्रामधील आदिवासी उपयोजना क्षेत्र
३	वित्तीय तरतूद	सन २०१४-१५ करिता विशेष केंद्रीय सहाय्य योजने अंतर्गत मंजूर रुपये १०००.०० लक्ष निधीपैकी शिल्लक रु.९३४.०० लक्ष
४	योजना राबविणारी यंत्रणा	व्यवस्थापकीय संचालक, शबरी आदिवासी वित्त व विकास महामंडळ मर्या., नाशिक व विहित प्रक्रियेद्वारे निवड होणा-या संस्था
५	नियंत्रण अधिकारी	व्यवस्थापकीय संचालक, शबरी आदिवासी वित्त व विकास महामंडळ मर्या., नाशिक.
६	योजनेचा उद्देश हेतु	आदिवासी कुटुंबांना जलाशयात मासेमारी व्यवसाय करण्यास अर्थसहाय्य करून त्यांची उपजीविका वृद्धी करणे.
७	योजना अंमलबजावणीची कार्यपद्धती	<p>योजनेची प्रसिद्धी :-</p> <ul style="list-style-type: none"> शबरी आदिवासी वित्त व विकास महामंडळ मर्या, नाशिक यांचे मार्फत महाराष्ट्रातील सर्वाधिक खपाच्या दोन मराठी वृत्तपत्रांच्या सर्व आवृत्त्यांमध्ये पुरेशी प्रसिद्धी देवून महाराष्ट्र राज्याच्या सहकार कायदांतर्गत निर्माण झालेल्या व किमान ८०% आदिवासी सदस्य असलेले आदिवासी मत्स्य सहकारी संस्थांकडून(Tribal Co-operative) प्रस्ताव प्राप्त करून घेतले जातील. सदर प्रस्ताव शबरी महामंडळाच्या नाशिक येथील मुख्यालयात Physical व ऑनलाईन पद्धतीने मागविण्यात येतील. <p>प्राप्त प्रस्तावांची छाननी करण्याची कार्यपद्धती :-</p> <ul style="list-style-type: none"> प्राप्त झालेल्या प्रस्तावांची छाननी करण्यासाठी व्यवस्थापकीय संचालक, शबरी आदिवासी वित्त विकास महामंडळ, नाशिक यांच्या अध्यक्षतेखाली समिती नेमणेत येईल. व्यवस्थापकीय संचालक, शबरी आदिवासी वित्त विकास महामंडळ, नाशिक हे समितीचे सदस्य नेमतील. अर्ज प्राप्त झाल्यानंतर एकूण प्रस्ताव व निधी मागणीचे संकलन करण्यात येईल. प्राप्त झालेल्या प्रस्तावांमध्ये प्रकल्पाचे प्राथमिक नियोजन, प्रकल्प राबविण्याबाबतची स्पष्टता, प्रकल्पाची सुसाध्यता या सारख्या बाबींची तपासणी केली जाईल. जर प्रस्ताव अस्पष्ट असतील तर अतिरिक्त स्पष्टीकरण मागविण्यात येईल. अर्ज करणारी संस्था सक्रीय आहेत किंवा नाही, तसेच त्याची नोंदणी झालेली आहे किंवा कसे, संस्थेचे किमान ८० % सभासद हे आदिवासी आहेत किंवा नाहीत, संस्थेचा याबाबतचा पुर्वीचा अनुभव, संस्था काळ्या यादीत आहे किंवा कसे, संस्थेने विपणनाचे कार्य केले आहे किंवा त्याबद्दल काही नियोजन केले

		<p>आहे काय, संस्थेकडे प्रकल्पाची अंमलबजावणी करणेसाठी पुरेसे प्रशिक्षित मनुष्यबळ, प्रशिक्षण क्षमता व इतर संसाधने आहेत किंवा कसे याबाबत विचार करून संस्था निवडीस प्राधान्य देण्यात येईल.</p> <ul style="list-style-type: none"> जर प्रकल्पाची किंमत रु. १००.०० लक्ष पेक्षा जास्त असेल तर स्वतंत्र एजन्सी कडून थर्ड पार्टी मुल्यांकन करून घेण्यात येईल. थर्ड पार्टी मुल्यांकन करणेसाठी शबरी महामंडळामार्फत तांत्रिक संस्था (शासकीय/निम शासकीय/खाजगी), तज्ञ सल्लागार, शासन सेवेतील सेवा निवृत्त अधिकारी ज्यांना संबंधित क्षेत्रातील सखोल ज्ञान आहे अश्यांची निवड/नियुक्ती विहीत प्रक्रीयेद्वारे केली जाईल. प्रकल्प अंमलबजावणी व संनियत्रणासाठी आवश्यक इतर बाबींचा सुद्धा यात समावेश असेल. <p>मंजूर प्रकल्प कार्यान्वित करण्याची कार्यपद्धती :-</p> <ul style="list-style-type: none"> योजनेचे अंमलबजावणीसाठी व्यवस्थापकीय संचालक, शबरी आदिवासी वित्त व विकास महामंडळ मर्या., नाशिक व निवड झालेली संस्था यांच्यामध्ये सामंजस्य करार करण्यात येतील. सामंजस्य करारामध्ये मंजूर तरतुदीच्या मर्यादेत प्रकल्पाच्या खर्चाचा तपशील व अंमलबजावणी वेळापत्रक याचा समावेश करणेत येईल. सदर योजना राबविण्याबाबतचे कालबद्ध कार्यक्रम निश्चित केल्यानुसार सदर योजनेची अंमलबजावणी करण्याची जबाबदारी संयुक्तपणे व्यवस्थापकीय संचालक, शबरी आदिवासी वित्त व विकास महामंडळ मर्या., नाशिक व निवड झालेली संस्था यांची असेल. निवड झालेल्या संस्था प्रकल्प क्षेत्रातील मासेमारी करण्यासाठी इच्छुक आदिवासींना संस्थेचे सभासद करून घेतील. यासाठी शबरी आदिवासी वित्त व विकास महामंडळ मर्या., नाशिक यांच्या मदतीने पद्धत ठरविण्यात येईल. योजनेची अंमलबजावणी करणारी संस्था परिसरातील आदिवासी सभासदांना मत्स्य व्यवसाय करणे साठी प्रशिक्षण, मदत व उत्पादित मालाचे विपणन करण्यास सहाय्य करेल. आदिवासी सभासदांना तांत्रिक प्रशिक्षण, क्षमता बांधणी, अभ्यास दौरे, नाविन्यपूर्ण उपक्रम राबविणे व इतर उपक्रमांसाठी Centre for Aquatic Livelihoods (Jaljeevika), Pune व उमेद, महाराष्ट्र राज्य ग्रामीण जीवन्नोणती अभियान अंतर्गत संबंधित तालुका अभियान व्यवस्थापन कक्ष, यांची मदत घेतील. सहभागी सभासदांना मच्छिमारी करण्यासाठी लागणारे आवश्यक साहित्य पुरविण्याची जबाबदारी संस्थेची असेल. मत्स्य विकास विभागामार्फत ग्राम पंचायत अंतर्गत येणाऱ्या जलाशयात मासेमारी परवाना किंवा मोठ्या जलाशयात मासेमारी करण्याचा ठेका सदर संस्थेने मिळविला असणे आवश्यक आहे.
--	--	--

		<ul style="list-style-type: none"> सदर योजना योग्य रीतीने राबविणेसाठी लागणारे मनुष्यबळ, संसाधने, अंमलबजावणीसाठी लागणारे साहित्य उपलब्ध करण्याची जबाबदारी संस्थेची असेल. अंमलबजावणी संस्था स्वयंनिर्भर व्हावी यासाठी मत्स्य विभागांमार्फत राबविण्यात येत असलेली प्रधान मंत्री मत्स्य संपदा योजना (PMSY) अंतर्गत समन्वय व convergence साधण्याचा प्रयत्न करेल व व्यवस्थापकीय संचालक, शबरी आदिवासी वित्त व विकास महामंडळ मर्या., नाशिक हे त्यांना सदर योजनेंतर्गत मदत मिळणेसाठी सहाय्य करतील. संस्था शबरी महामंडळा व्यतिरिक्त इतर स्रोतातून जसे उमेद: महाराष्ट्र राज्य ग्रामीण जीवन्नोणती अभियान, इतर शासकीय तसेच निम शासकीय विभाग, NGOs, National & International Funding Agencies, CSR Organizations etc. यांचे कडून विविध उपक्रम राबविणेसाठी लागणारा निधी convergence च्या माध्यमातून उभारणीसाठी प्रयत्न करतील. संस्था मत्स्य शेती, मत्स्य उत्पादन वाढविणे, मत्स्य विक्री यासारखे इतर उपक्रम चांगल्या रीतीने राबविण्यासाठी वेळोवेळी गरजेनुसार नियमावली तयार करेल व सदर नियमावली संस्थेच्या सभासदांना बंधनकारक राहील. निवड झालेली संस्था प्रकल्प क्षेत्रात उपलब्ध असलेल्या नैसर्गिक संसाधनाचा सभासदांच्या माध्यमातून योग्य रीतीने उपयोग करणेसाठी प्रयत्न करतील.
८	योजनेच्या अटी व शर्ती	<ul style="list-style-type: none"> संस्थेसोबत करण्यात येणाऱ्या सामंजस्य करारातील सविस्तर अटी व शर्तीनुसार विहित वेळेत योजना पूर्ण करण्याची जबाबदारी संस्थेची राहील. Centre for Aquatic Livelihoods (Jaljeevika), Pune व उमेद, महाराष्ट्र राज्य ग्रामीण जीवन्नोणती अभियान अंतर्गत संबंधित तालुका अभियान व्यवस्थापन कक्ष, यांच्या मदतीने योजनेच्या मासिक प्रगतीची माहिती तयार करून शबरी आदिवासी विकास महामंडळ यांना सादर करणे बंधन कारक असेल. व्यवस्थापकीय संचालक, शबरी आदिवासी वित्त व विकास महामंडळ मर्या., नाशिक यांनी योजनेचा मासिक प्रगती अहवाल शासनास सादर करावा. अंमलबजावणी करणाऱ्या संस्थेने केलेल्या योजनेचा पुर्तता अहवाल, फलनिष्पत्ती अहवाल व उपयोगिता प्रमाणपत्र (UC) शबरी आदिवासी विकास महामंडळ यांना सादर करावे. व्यवस्थापकीय संचालक, शबरी आदिवासी वित्त व विकास महामंडळ मर्या, नाशिक यांनी योजना पुर्तता अहवाल, फलनिष्पत्ती अहवाल व उपयोगिता प्रमाणपत्र (UC) आयुक्त, आदिवासी विकास नाशिक यांच्यामार्फत शासनास सादर करणे बंधनकारक असेल.
९	मूल्यमापन सनियंत्रण समिती	<ul style="list-style-type: none"> योजनेचे धोरण व निर्णयास्तव खालीलप्रमाणे मूल्यमापन व सनियंत्रणासाठी समिती गठीत करण्यात येत आहे. <ul style="list-style-type: none"> व्यवस्थापकीय संचालक, शबरी आ. वि.व वि.मं. - अध्यक्ष प्रकल्प अधिकारी (संस्थेचे कार्यक्षेत्र असलेले) - सदस्य महाव्यवस्थापक (वित्त/लेखा), शबरी आ.वि. व वि. मं. - सदस्य सहआयुक्त, भुजल, मत्स्यव्यवसाय, तारापोरवाला - सदस्य

		<ul style="list-style-type: none"> ➤ प्रतिनिधी Centre for Aquatic Livelihoods (Jaljeevika) Pune - सदस्य ➤ प्रकल्प व्यवस्थापक, शबरी आ.वि.व वि.मं.नाशिक - सदस्य सचिव <ul style="list-style-type: none"> उपरोक्त समिती योजना अंमलबजावणीच्या अनुषंगाने मुल्यमापन व सनियंत्रण समिती म्हणुन काम करेल. समितीची दर तीन महिन्यातुन बैठक घेण्यात येईल.
१०	अंमलबजावणी कालावधी	<ul style="list-style-type: none"> दोन वर्ष
११	निधी वितरणाची कार्यपद्धती	<p>प्रकल्पनिहाय निधी मंजूर करण्याचे निकष :-</p> <p>अ) प्रकल्प उभारण्यासाठी लागणारी क्षमता बांधणी, विपणन व तांत्रिक सहाय्य (Capacity Building and Hand holding for packaging processing, branding & marketing), व इतर पायाभूत सुविधा उभ्या करण्यासाठी लागणारा निधी आर्थिक अनुदान सहाय्य (Grant in Aid) म्हणून देण्यात येईल.</p> <ul style="list-style-type: none"> हा निधी एका संस्थेस महत्तम रु. १.०० कोटीच्या मर्यादेपर्यंत असेल. हा निधी खालीलप्रमाणे उपलब्ध करून देण्यात यावा योजना अंमलबजावणीच्या सुरवातीला(प्रथम वर्ष) पहिला हप्ता -५०% योजनेच्या प्रगतीनुसार दुसरा हप्ता ४०% योजनेची यशस्वीरित्या अंमलबजावणी झाल्याची खात्री झाल्यानंतर उर्वरित १०% रक्कम योजनेच्या संस्थेस हस्तांतरीत करणेत येईल. <p>ब) खेळते भांडवल देण्याचा निर्णय प्रकरणपरत्वे तपासणी करून घेण्यात यावा. सदर निधी संस्थेस मंजूर आर्थिक अनुदान सहाय्य व्यतिरिक्तचा असेल तथापि, हा निधी संस्थेला मंजूर झालेल्या एकुण निधीच्या ३० % पेक्षा जास्त नसावा.</p> <ul style="list-style-type: none"> सदर निधी योजना मंजूर कालावधीकरीता ०% व्याजदराने उपलब्ध करून देण्यात यावा. प्रकल्प कालावधीनंतर १ वर्षाचा परतफेडीचा कालावधी द्यावा. परंतु त्यानंतर ३% व्याजदराने परतफेड करण्यात यावी. योजना समाप्तीनंतर संस्थेला वितरीत करणेत आलेल्या खेळत्या भांडवलाची परतफेड करणेची जबाबदारी संस्थेची असेल. याकरीता हप्त्याची संख्या याचा स्पष्ट उल्लेख सामंजस्य करारामध्ये करणेत येईल. <p>क) प्रकल्प ठिकाणी प्रस्तावित स्थापत्य विषयक (Construction & Civil Work) बाबींसाठी शबरी महामंडळाने नियुक्त केलेल्या सक्षम प्राधिकरणामार्फत (Designated Authority) मंजूरी प्राप्त करून घ्यावी.</p> <p>ड) या निधीतर्गत ज्या काही स्थापत्य बाबी निर्माण होतील त्या बाबी योजना मंजूरी कालावधीनंतर शबरी महामंडळ मत्स व्यवसाय करणा-या संस्थाना नाममात्र भाडेत्वावर देईल .</p>

		ई) जर या स्थापत्य निर्मितीचा दिलेल्या कारणांव्यतिरिक्त इतर कारणांसाठी गैर वापर झाला तर शबरी महामंडळ सदर स्थापत्य वस्तू ताब्यात घेऊन विहीत कार्यपद्धतीचा अवलंब करुन इतर आदिवासी संस्थाना चालवण्यासाठी देतील अथवा स्वतः चालवतील .
१२	योजनेची फलनिष्पत्ती	<ul style="list-style-type: none">आदिवासी कुटुंबाना मासेमारी व्यवसायाबद्दल विविध प्रशिक्षण, मार्गदर्शन मिळुन मत्स्यव्यवसायासाठी लागणारे साहित्य पुरवून,उत्पन्नाचे साधन देऊन त्याद्वारे आदिवासी समाजाचे जीवनमान उंचावेल.